

stereotype consists in the fact that the teacher (and even the department as a whole) considers only the "own" the discipline of the main, not paying attention to her place in the system of training of the engineer of this specialty. And it should not be, because you have to take care of the collective work on the final result - the education and training of the engineer of the 21ST century.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2012

УДК 378: 37.032+316.46

*Устименко С.Є., Комарова В.В.
м. Харків, Україна*

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З КІНЕСИЧНО-СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

Фразеологія як мовне явище привертає увагу мовознавців світу з середини ХІХ століття. Яскравими репрезентантами національно-мовної картини світу є одиниці, що творяться способом вторинної номінації, зокрема фразеологічні одиниці – стійкі сполучення слів з повністю або частково переосмисленим значенням, які відтворюються у готовому вигляді та виконують експресивно-номінативну функцію [1].

Мета дослідження полягає у аналізі фразеологічних одиниць англійської мови з кінесично-соматичним компонентом як частини соматичного коду культури та дослідження особливостей їх функціонування у текстах сучасних засобів масової інформації (зокрема, газетах).

Об'єктом дослідження роботи є фразеологічні одиниці англійської мови з кінесично-соматичним компонентом (далі - КСФО).

Ми досліджуємо КСФО, тобто ті, у структурі яких одним із компонентів виступає назва органу тіла людини, який бере участь у відповідній дії, що відбувається в процесі жестикуляції, та в основі яких лежить метафоричне переосмислення значення.

Предмет дослідження **становлять** структурно-семантичні та функціональні особливості КСФО англійської мови та вивчення особливостей їх актуалізації у публіцистичному жанрі.

У роботі досліджувались фразеологічні одиниці зі структурою словосполучення (зокрема, дієслівні), тому що вони називають ті дії та процеси, джерелом яких є людина та їм притаманне узагальнене значення процесуальності.

Аналіз фразеологічних одиниць, семантично орієнтованих на людину, визначає актуальність нашого дослідження, виконаного у руслі загальної антропоцентричної спрямованості сучасних лінгвістичних досліджень.

Матеріалом дослідження слугують КСФО англійської мови, вилучені методом суцільної вибірки зі статей сучасної американської та британської преси за 2000-2010 роки: The Guardian, The BBC News, The Times, The Yorkshire Post та інші.

Дослідницькі завдання розв'язуються шляхом використання сукупності методів. На всіх етапах роботи послідовно застосовано *індуктивний метод*, відповідно до якого дослідження здійснено у напрямку «від аналізу конкретного матеріалу – до узагальнень та висновків», а теоретичні положення обґрунтовано та надано приклади. Також було використано *інтерпретаційний метод* при тлумаченні змісту аналізованих КСФО.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що було проаналізовано та розроблено класифікацію КСФО, утворених на основі метафоричного переосмислення, які відбивають на сторінках газет сфери міжособистісних стосунків та властивості характеру особистості.

Теоретичне значення дослідження зумовлене тим, що висвітлення структурно-семантичних та функціональних особливостей КСФО на сторінках сучасних газет розширює наукові уявлення у сфері лінгвістичної семантики.

Фразеологія кожної мови вносить істотний вклад у формування образної картини світу. У сучасному мовознавстві існує поняття "фразеологічна картина світу", що має на увазі частину мовної картини світу, описаної засобами фразеології, у якій кожний фразеологічний зворот є елементом строгої системи й виконує певні функції в описі реалій навколишньої дійсності [3, с. 69].

Як відзначає В.М. Телія, передачу інформації фразеологічна одиниця здійснює «стислими засобами», виражаючи у внутрішній формі характерні риси деякої ситуації, закріпленої в мовній свідомості носіїв даної мови і виникаючої у вигляді образу при вимовленні звукової оболонки. У зв'язку з цим фразеологічна одиниця сприймаються також як своєрідні стереотипи [5].

Фразеологічні одиниці, пов'язані з невербальною поведінкою людини, репрезентують достатньо велику ділянку фразеологізмів, співвідносних із соматичним кодом культури. Велика кількість соматичних фразеологізмів в різних мовах природна, оскільки «соматичні лексеми, що входять в їх склад, володіють високою здатністю метафоризовуватися» [2]. КСФО є переважно образними метафоричними мовними зворотами, в основі яких лежать спостереження за поведінкою людини або тварини. Метафора - це один із способів вторинної номінації, основна функція якої полягає в утворенні нового поняття, на основі вже готового мовного засобу і збудженні "мережі асоціацій, крізь яку дійсність, сприймана свідомістю, втілюється в мовній формі" [4]. В когнітивістиці метафора визначається як «розуміння і переживання суті одного виду в

термінах суті іншого виду», вона заснована на аналогічному моделюванні складнішого для когніції і найменування через щось простіше, наочніше, більше доступне для розуміння і засвоєне практично [6, с. 5]. Саме тому назви частин тіла дуже продуктивно використовуються в якості метафоричних універсалій, тому що при назві нового об'єкту у людини виникає асоціація перш за все з тим, що йому добре знайомо, що постійно знаходиться при ньому.

У ході дослідження було з'ясовано, що використання КСФО у публіцистичному жанрі полегшує і прискорює процес сприйняття інформації, забезпечує тим самим впливову силу тексту. У нашому дослідженні було проаналізовано 100 КСФО, у складі яких були задіяні наступні компоненти-соматизми: *head, finger, hand, foot, nose, leg, ear, eye, neck, knee, thumb, shoulder, arm* та *toe*. Було виявлено, що найбільш активними з них у фразотворенні є *hand* (29%), *head* (16%), *foot* (14%) *finger* (11%), *nose* (11%) та *ear* (8%). Семантика багатьох фразеологічних одиниць з компонентом-соматизмом *hand* пов'язана з діяльністю людини (праця, допомога, влада, власність, сила, насилля); КСФО з компонентом-соматизмом *head* використовуються на позначення розумової діяльності людини (мислення, пам'ять, розумові здібності); компонент-соматизм *foot* позначає рухову діяльність людини (одужання, допомога, пригнічення); компонент-соматизм *finger* найчастіше використовується на позначення відношення до праці, цікавості, уважності та сміливості. Компоненти-соматизми *nose* та *ear* найчастіше зустрічаються у фразеологічних одиницях, значенням яких є отримання певної інформації (уважність, цікавість).

В результаті систематизації корпусу наявних КСФО, було складено їх класифікацію, яка базується на семантичній спільності загального значення КСФО.

Наше дослідження розглядає КСФО, утворені мотивованим метафоричним переносом на основі аналогії, схожості, порівняння дій, які репрезентують сфери міжособистісних відношень та властивостей особистості, що знайшли відображення у характеристиці певних подій на сторінках сучасних газет.

I. Людина живе у соціумі, тому сфера міжособистісних стосунків представляє інтерес до вивчення КСФО, які характеризують положення людини у суспільстві та її відносини з іншими людьми. Багатство цієї тематичної групи пояснюється тим, що міжособистісні стосунки є невід'ємною частиною людського життя, що не могло не відобразитися у фразеологічному фонді англійської мови.

У ході аналізу КСФО було визначено 3 фразеосемантичні групи, які репрезентують спектр міжособистісних стосунків у публіцистичному жанрі: 1. Колективна, спільна праця. 2. Допомога. 3. Обман.

Аналіз фразеосемантичної підгрупи «колективна, спільна праця» показав, що найчастіше метафоризація поняття спільної праці відбувається через компонент-соматизм *head* та *hand*. У мовній свідомості слово «голова» означає не тільки «верхню частину тіла», але й являє собою вербальний символ центру розуму, інтелекту, вищої цінності. Ця культурна семантика будується на магичному й міфологічному осмисленні таких ознак, як «розташування нагорі, на

небесах, протилежно низу, області переродження», «керівництво діями, вчинками», «збереження і відтворення потрібної інформації» тощо, які входять до ядерної дефініції лексеми «голова»:

to put one's heads together - радитися, обговорювати, разом думати, ламати голову над чимось:

The three plans were all similar. Vadera and Tom Scholar, the senior civil servant at the Treasury, told them to put their heads together and come up with a workable deal by the following Monday. Over the weekend they remained locked in a room, working out the terms of what would become Britain's £37 billion bank bailout (The Gazette: March 16, 2004).

Дана фразеологічна одиниця утворена шляхом метафоричного переосмислення завдяки переносу значення по схожості поведінки, дії. Опорною лексемою в основі даної фразеологічної одиниці лежить компонент-соматизм *head*, що означає «зосередження думок, розуму, суджень, уявлень, пам'яті», а також характеризує саму людину як «носія будь-яких ідей, поглядів, здібностей».

Майже всі дії людини у всіх сферах його життя пов'язані безпосередньо з руками, що і визначило активну участь цього слова у складі досліджуваних КСФО у фразеосемантичній підгрупі «допомога». У зв'язку з тим, що лексема «рука» володіє багатою символікою і вживається з самими різними значеннями, у всіх досліджуваних мовах КСФО з цим компонентом-соматизмом є найчисленнішими:

to give (offer) a helping hand to somebody – допомагати комусь, подати руку допомоги:

If the Bar is to sustain its reputation and prestige as one of the finest in the world and a model for other jurisdictions, it must give a helping hand to those coming into the profession who will enhance the Bar and maintain its standards (The Times: November 2, 2004).

У фразеосемантичній підгрупі «обман» було розглянуто КСФО, у семантиці яких полягає факт обману, введення в оману та непорядного ставлення до когось шляхом надання помилкових обіцянок:

to lead by the nose – обдурити когось, водити за ніс:

It was long before the assassination of Yitzhak Rabin by Yigal Amir that the Israeli Left, led by the nose by Haaretz newspaper, chanted in unison what has become its fundamental political axiom: Political violence is a congenital inclination of the Israeli Right, especially of those "settlers" and the religious Right (The Guardian: April 10, 2010).

Переносне значення полягає у проведенні аналогії з дією, коли людину хватають за ніс та примушують робити те, що вона не бажає. У цій фразеологічній одиниці знаходить відображення метафоричне уподібнення поведінки тварини і людини. Метафора пов'язана зі способом керувати тваринами (бика-

ми, кіньми і т.п.), яких водять за допомогою кільця, протягнуто у ніздрі; у європейській традиції цей образ актуалізувався порівнянням з ведмедями, яких водили напоказ за кільце, протягнуте у ніс.

II. Другою сферою нашого дослідження є властивості характеру особистості, які характеризують людину та її діяльність.

Як відомо, риси характеру особистості проявляються у відношенні людини до праці. Концепт праці включає в себе цілий ряд складових. На основі зібраних нами фразеологічних одиниць було виділено наступні фразеосемантичні підгрупи, що відображають відношення людини до праці: 1) Працьовитість; 2) Відсутність бажання працювати. Лінг. 3) Повільність у прийнятті рішень.

Лексема «рука» має значення «працьовитість, уміння, майстерність». Оскільки в основному руки пов'язані з фізичною працею, саме тому у КСФО на позначення відношення до праці активними елементами виступають компоненти-соматизми *hand, thumb* та *finger*:

to twiddle one's thumbs – бити байдики; нічого не робити:

If Whitehall knows that a policy initiative is blessed by Mr Blair and Mr Brown, then it will proceed with the implementation. Civil servants would not twiddle thumbs in such circumstances because they were unsure whether the Campaign Group of hard-left Labour MPs was enthusiastic about the proposal concerned (The BBC News: June 21, 2009).

not to lift a finger – і пальцем не ворухнути:

Clearly, the indifferent, do-nothing Mayor won't lift a finger to investigate the circumstances of the city's loans to Sanchez much less lead an effort to sack him (The Independent: March 16, 2009).

Вищезгадані КСФО мають значення 'байдикувати, без праці і безглуздо проводити час'. В образній підставі цих КСФО лежить ситуація, що описує профанацію дії, яка сприймається в модусі осуду чи зневаги.

Вивчення проблеми *впевненості людини у собі* набуває в останні десятиліття особливої актуальності. Це обумовлюється багатьма обставинами. Зокрема, зростає увага до „людського фактора”, властивостей і станів особистості в різних видах діяльності. Впевненість у собі розглядається як властивість особистості, ядром якого є позитивна оцінка індивідом власних навичок і здібностей як достатніх для досягнення значимих для нього цілей і задоволення його потреб:

to put one's head into the lion's mouth має значення “класти голову у пащу лева; піддаватися ризику, небезпеці”:

His latest move makes me wonder if he has gone a step too far this time. He has put his head right into the lion's mouth by opening his own restaurant at a time when even celebrity chefs are losing theirs (The Yorkshire Post: April 10, 2009).

В даному випадку впевненість у собі вважається вольовою якістю, що поєднує і зцементовує рішучість, сміливість, ініціативність та наполегливість. Аналогія проводиться з дією, коли людина кладе голову у пащу лева, саме тому, що це є дуже небезпечно, в семантиці даної КСФО лежить думка про те, що це є проявом сміливості людини та впевненості у собі.

Результати нашого дослідження дають можливість твердити, що деривативна база низки КСФО англійської мови бере свій початок від кінесичних засобів невербальної комунікації, які є дуже продуктивним засобом їх творення. Формуванням основних значень КСФО в залежності від властивостей і функцій органів або частин тіла людини пояснюється значною схожістю у семантиці КСФО, утворених у ході метафоризації.

Динаміка функціонування фразеологічних одиниць у мові публіцистичного жанру дозволяє актуалізувати у свідомості людини певні стереотипи і фонові знання. У газетних статтях фразеологізми часто вживаються в їх звичайній мовній формі з притаманним їм значенням, як правило з метою посилити експресивне забарвлення і привернути увагу читачів до статті. Дослідження показало, що мова газетних статей відзначається високоорганізованістю та досить стійкою структурою, а головна їх мета – повідомлення, донесення інформації, вплив на читача підсилюється вживанням фразеологічних одиниць у текстах газетних статей.

Одержані результати є перспективним для подальшого дослідження фразеологічної семантики в аспекті теорії номінації, пов'язаною з полісемією фразеологічних одиниць.

Список літератури: 1.Кунин А.В. Английская фразеология (теоретический курс) / А.В. Кунин. – М.: Высш. школа, 1970. – 343 с. 2. Лабунская В.А. Невербальное поведение (социально-перцептивный подход) / В.А. Лабунская. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. гос. ун-та, 1986. – 136 с. 3. Никитина Т.Г. К вопросу о классификационной схеме фразеологического словаря / Т.Г. Никитина // Вопросы языкознания. – 1995. – № 2. – С. 68-82. 4. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б.А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В.И. Постовалова. - М.: Наука, 1998. - С. 270 – 271. 5. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с. 6. Lakoff G., Jonson M. Metaphors We Live by / G. Lakoff, M. Jonson. – Chicago, London: The University of Chicago Press, 1980. – 212 p.

Bibliography (transliterated): 1.Kunin A.V. Anglijskaja frazeologija (teoreticheskij kurs) / A.V. Kunin. – M.: Vyssh. shkola, 1970. – 343 s. 2. Labunskaja V.A. Neverbal'noe povedenie (social'no-perceptivnyj podhod) / V.A. Labunskaja. – Rostov-na-Donu: Izd-vo Rost. gos. un-ta, 1986. – 136 s. 3. Nikitina T.G. K voprosu o klassifikacionnoj sheme frazeologicheskogo slovarja / T.G.

Nikitina // Voprosy jazykoznanija. – 1995. – № 2. – S. 68-82. 4. Telija V.N. Metaforizacija i ee rol' v sozdanii jazykovoju kartiny mira // Rol' chelovecheskogo faktora v jazyke: Jazyk i kartina mira / B.A. Serebrennikov, E. S. Kubrjakova, V.I. Postovalova. - M.: Nauka, 1998. - S. 270 – 271. 5. Telija V.N. Russkaja frazeologija. Semanticheskij, pragmaticheskij i lingvokul'turologicheskij aspekty / V.N. Telija. – M.: Shkola «Jazyki ruskoj kul'tury», 1996. – 288 s. 6. Lakoff G., Jonson M. Metaphors We Live by / G. Lakoff, M. Jonson. – Chicago, London: The University of Chicago Press, 1980. – 212 p.

С.Є. Устименко, В.В. Комарова

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З КІНЕСИЧНО-СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

Стаття присвячена дослідженню структурно-семантичних та функціональних особливостей фразеологічних одиниць англійської мови з кінесично-соматичним компонентом та вивчення особливостей їх актуалізації у публіцистичному жанрі.

С.Е. Устименко, В.В. Комарова

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА С КИНЕСИЧНО-СОМАТИЧЕСКИМ КОМПОНЕНТОМ

Статья посвящена исследованию структурно-семантических и функциональных особенностей фразеологических единиц английского языка с кинесично-соматическим компонентом и изучению особенностей их актуализации в публицистическом жанре.

S.Y.Ustymenko, V.V. Komarova

STRUCTURAL, SEMANTIC AND FUNCTIONAL PECULIARITIES OF ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A KINESIC-SOMATIC COMPONENT

The article is devoted to the study of structural, semantic and functional peculiarities of English phraseological units with a kinesic-somatic component and the study of their actualization in a publicistic genre.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2012